

2017

ARCHEOLOGIENOTA
Prins Boudewijnlaan 352
EDEGEM (Antwerpen)

ADEDE Archeologisch Rapport 266

SIMON CLAEYS

SEBASTIEN VAN WETTER

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 266

Archeologienota

Prins Boudewijnlaan 352

EDEGEM (Antwerpen)

SIMON CLAEYS & SEBASTIEN VAN WETTER

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Simon Claeys & David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 11 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 11 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 12 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 13 -
2.6	Randvoorwaarden	- 14 -
2.7	Werkwijze	- 14 -
3	Assessmentrapport.....	- 19 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 19 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 21 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 21 -
3.2.2	Quartair geologisch	- 22 -
3.2.3	Bodem	- 23 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 23 -
3.2.3.2	Boringen Dov	- 24 -
3.2.3.3	Potentiële bodemerosie	- 25 -
3.2.3.4	Erosiegevoeligheid.....	- 26 -
3.2.3.5	Landgebruik	- 27 -
3.2.3.6	Gewestplan.....	- 28 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 30 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 30 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 34 -
3.3.2.1	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 34 -
3.3.2.2	Atlas der Buurtwegen (1840)	- 35 -
3.3.2.3	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 35 -
3.3.2.4	Kaart van Popp (1842 – 1879)	- 36 -
3.3.2.1	Orthofoto (1947/1954).....	- 37 -
3.3.2.1	Luchtfoto (1971).....	- 38 -

3.3.2.1	Luchtfoto (1979/1990)	- 39 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 41 -
4	Besluit	- 45 -
4.1	Archeologische waardering	- 45 -
4.1.1	<i>Landschappelijk:</i>	- 45 -
4.1.2	<i>Bodem:</i>	- 45 -
4.1.3	<i>Tijdvakken:</i>	- 45 -
4.2	Onderzoeksvragen.....	- 46 -
4.3	Besluit gespecialiseerd publiek	- 48 -
5	Bibliografie.....	- 49 -
6	Lijst van plannen.....	- 50 -
7	Lijst van figuren	- 52 -
8	Bijlagen	- 53 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2017L8
Site	Edegem – Prins Boudewijnlaan
Projectsigle ADEDE	EDE-PRI
Ligging	Prins Boudewijnlaan 352, 2650 Edegem
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 153981,072m Y: 206247,529m Punt 2 (ZW): X: 153903,802m Y: 206180,338m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Edegem, 1 ^e afdeling, sectie A, percelen: 0026/00w015, 0026/00c016 Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerken	Nieuwbouw kleuterschool
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184 Alexander Cattrysse 2017/00187
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Claeys S. & Van Wetter S., 2017, Archeologienota Prins Boudewijnlaan - Edegem (Antwerpen), ADEDE Archeologisch Rapport 266, Gent.
Grootte projectgebied	ca. 3387m ²
Periode uitvoering	December 2017
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Zie plannr. 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - PRINS BOUWDEWIJNLAAN

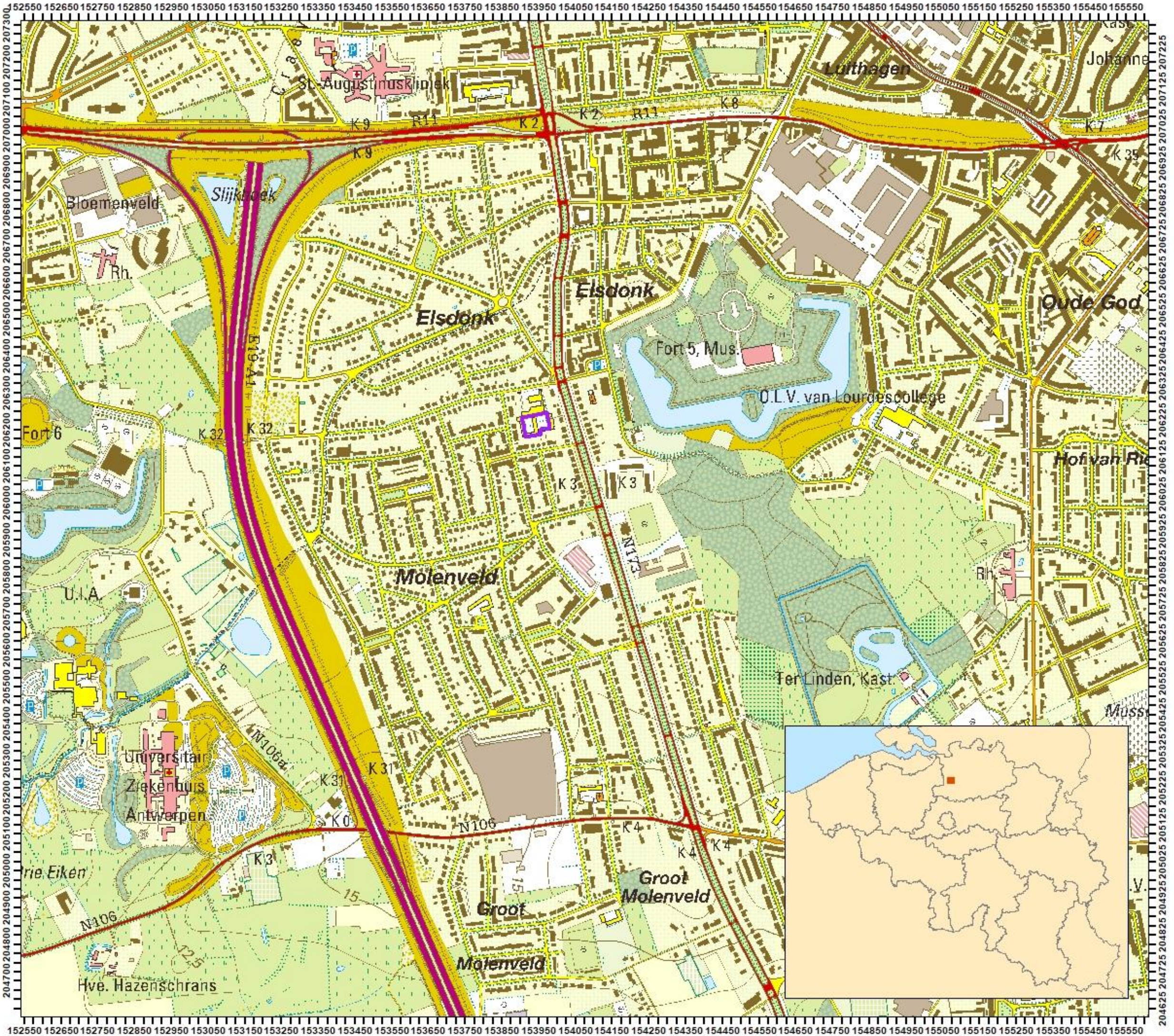
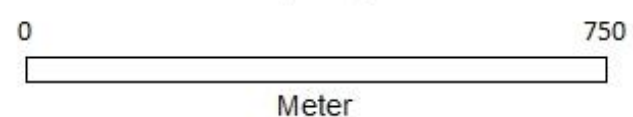
Plannr. 1
Topografische kaart

2017L8 5/12/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

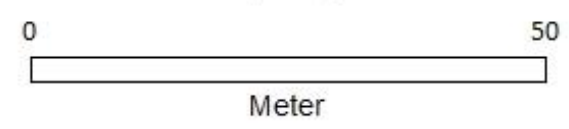

EDEGEM - PRINS BOUWDEWIJNLAAN

Plannr. 2
Orthofoto 2016
2017L8 5/12/2017

© AGIV
Legende
Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - PRINS BOUWDEWIJNLAAN

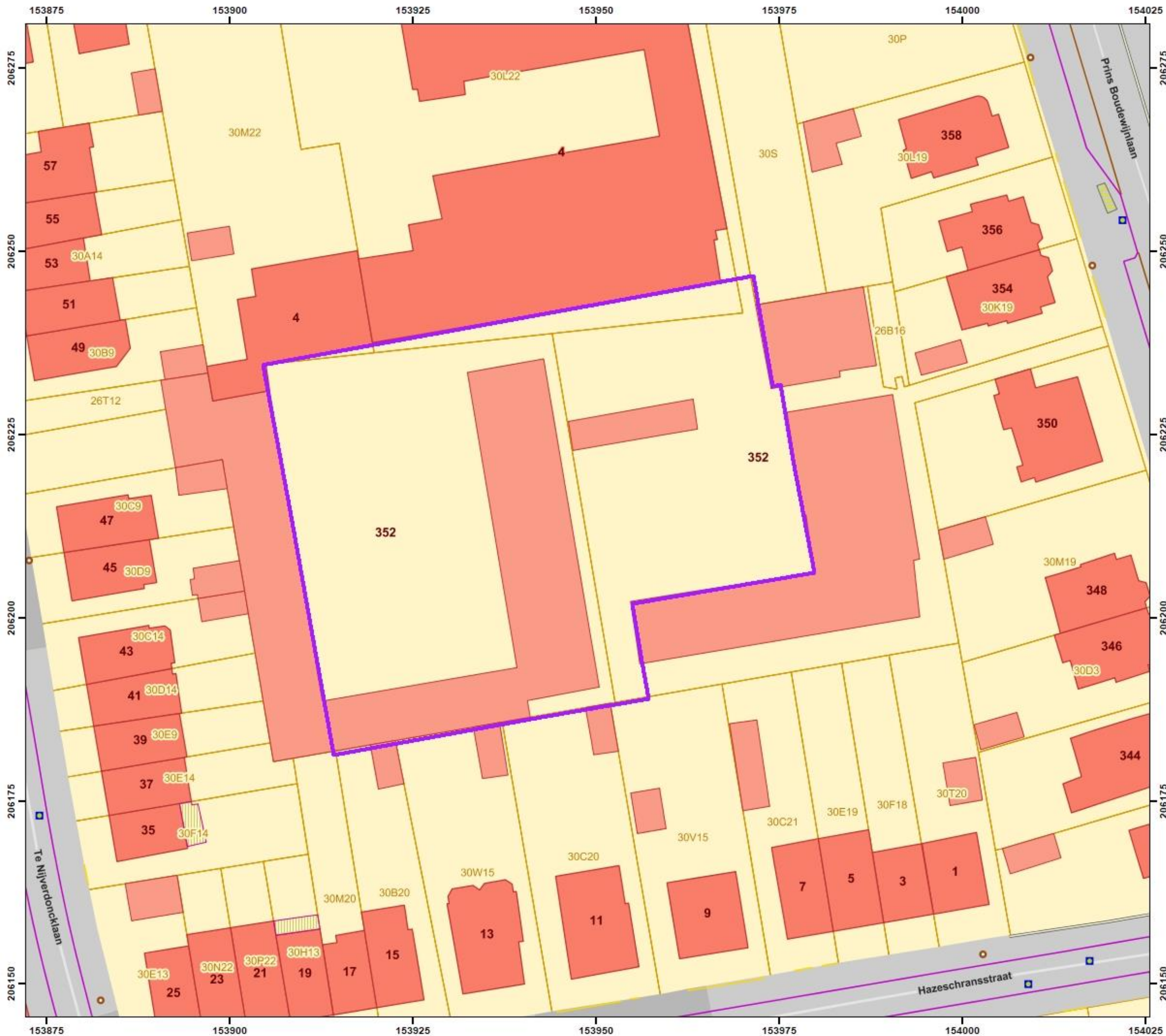
Plannr. 3
GRB (Kadaster)

2017L8 5/12/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het onderzoekgebied zijn tot op heden nog geen archeologische sporen gekend en is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de omgeving is wel al archeologisch onderzoek uitgevoerd en zijn verschillende archeologische waarden gekend.

In de zomer van 2005 – 2006 werd door het VIOE een opgraving uitgevoerd tussen de Verbertlei en de Boniverlei. De opgravingen in Edegem-Buizegem hebben enkele unieke vondsten en inzichten opgeleverd. De enorme grafcirkel uit de vroege ijzertijd is de grootste die ooit in Vlaanderen werd gevonden en is in afmetingen enkel te vergelijken met het vorstengraf van Oss (NL, Noord-Brabant). Ook de laatneolithische grafheuvel met standgreppel en een enkelvoudige palenkrans is de eerste in België. Beide structuren geven een beeld van een uitzonderlijk graf van een ongetwijfeld uitzonderlijk persoon in de samenleving, en van de inplanting van het graf in relatie tot de voorouders en het landschap. Ook de opgravingen van een grafveld uit de vroege en volle middeleeuwen is vrij zeldzaam in de regio, hoewel het jammer genoeg slechts voor een klein deel te bestuderen was. Daardoor gaf het weinig inzicht in de datering, de stratigrafie en de relatie tot het kerkgebouw. Afgezien van deze afzonderlijke elementen ligt het belang van de site evenzeer in de uitzonderlijke, bijna onafgebroken occupatiegeschiedenis vanaf het laat neolithicum tot in de late middeleeuwen. De nadruk lag in de opgegraven zone op de funeraire functie van de site, maar de bewoningssporen wijzen ook op een continue nederzettingfunctie, zeker sinds de late ijzertijd. De zone direct rond de grafheuvels lijkt het centrum te zijn gebleven van alle latere occupatie. De locatie van de site, op het hoogste punt van de omgeving, speelde ongetwijfeld een doorslaggevende rol bij de inplanting van de grafheuvels. De hoog gelegen vruchtbare leemgrond was ook voor de prehistorische en vroegmiddeleeuwse bewoners een aantrekkingspool. In de Romeinse periode echter lijkt de nabijheid van de verbindingsweg tussen de vicus op Kontich-Steenakker en de Mechelse steenweg belangrijker te zijn geweest. De Romeinse bewoningskern is dan ook meer naar het zuiden te situeren.¹

In 2011 werd langs de Verbertlei een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door All-Archeo. Voornamelijk centraal en in het oosten van het onderzochte terrein werden enkele paalsporen en kuilen aangetroffen. In het voorkomen van de paalsporen kon geen structuur vastgesteld worden. De

---

¹ Vandeveld J., Annaert R., Lentacker A., Eryvynck A. & Vandenbruaene M. 2007: "Vierduizend jaar bewoning en begraving in Edegem-Buizegem (prov. Antwerpen)", in: *Relicta* 3, pp. 9-67, Brussel.

sporen uit dit onderzoek leverden geen vondstmateriaal op, maar in de A2-horizont werd nabij de sporen in werkput 1 wel een vondst gerecupereerd, die in de ijzertijd gedateerd kan worden.²

Andere relevante archeologica worden nader besproken in het assessmentrapport (§3.4).

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

---

² *Reyns N., Van Staey A., Bruggeman J., Edegem – Albert Verbertlei, All-Archeo Rapport 062, Bornem: 2011*

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich volledig op de terreinen van kleuter- en lagere school OLVE-Familia in Edegem. De school palmt het grootste deel in van de min of meer vierkante woonwijkblok gevormd door de Ingenieur Hassaertslaan, Te Nijverdoncklaan, Hazeschransstraat en de Prins Boudewijnlaan. Het onderzoeksgebied omvat slechts een deel van de schoolterreinen.

Het projectgebied wordt ten noorden, westen en oosten omzoomd door verschillende vleugels van de school die onaangeroerd blijven. In het zuiden wordt het projectgebied begrensd door de achterkant van de huizenrij langs de Hazeschransstraat. Midden door het onderzoeksgebied ligt een schoolgebouwtje zonder verdiepingen met een noord-zuid oriëntatie en een oppervlakte van ca. 461.5m² in beslag neemt. In het zuidwesten, tegen de aangrenzende zuidelijke huizenrij ligt een ander gebouwtje zonder verdiepingen. Beide gebouwen zijn niet onderkelderd. De rest van het projectgebied bestaat uit speelplaats (westen), parking en wat groenzone met 4 grote bomen (oosten). De ondergrond van de parking is verhard met asfalt, de speelplaats met betonnen dallen. Centraal op de speelplaats staat ook één grote boom. Verspreid over de verharding liggen afvoerputjes, kolken en riooldeksels, wat erop wijst dat onder de verharding een rioleringsstelsel ligt.

Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr.5.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken omvatten de sloop van de bestaande schoolgebouwen die binnen het projectgebied vallen en de bouw van een nieuw schoolgebouw dat slechts deels binnen het grondplan van de bestaande gebouwen valt.

De op de geplande toestand zichtbare U-vormige gebouwen, vormen in feite één geheel. Ze worden omsloten door een centrale polyvalente ruimte, die eveneens verwarmd is, waardoor ze als één

gebouwstructuur kunnen worden beschouwd. De twee U-vormen zijn identiek qua grondplan, alleen kijkt de U-vorm van het noordelijk gelegen gebouw richting het zuiden en vice versa voor het zuidelijk gebouw. Beide U-vormen zijn dus in principe elkaars spiegelbeeld, zij het wel met een lichte zijwaartse verschuiving. Ze hebben een identieke oppervlakte van 549,4m². De muurfunderingen zijn 80cm diep en gaan tot minimaal vorstvrije diepte. De vloerplaat zal 44cm diep in de bodem reiken. In de plannen zijn geen kelderruimtes voorzien. In een eerste fase wordt enkel een benedenverdieping gebouwd, in een latere fase komt er nog een extra verdieping bovenop. Gas- en rioleringsleidingen sluiten aan op het bestaande netwerk, enkel voor het stadswater moet een nieuwe aansluiting worden aangevraagd. De aansluiting zal ter hoogte van de Te Nijverdoncklaan gebeuren.

De rest van de geplande werken omvat een heraanleg en -inrichting van speelplaats en groenzone. De groenzones vergen geen uitgraving en worden aangelegd bovenop de ploeglaag. Drie van de vier bomen in het oostelijke gedeelte blijven behouden, de boom het dichtste bij de geplande gebouwen zal worden gerooid. Ook de boom op de speelplaats wordt gerooid. Twee grote groenzones komen langs de achterzijden van beide U-vormige gebouwen. In de zuidoosthoek komt een groenzone met een boom en ook in het westen komt een groenzone met enkele bomen. In het oosten van het onderzoeksgebied komt een zandbak/speelhoek en in de zuidwesthoek enkele wippen. Voor de aanleg van de nieuwe verharding (1622m²) zal een uitgraving van 30cm plaatsvinden³.

Voor een inplantingsplan van de ontworpen toestand wordt verwezen naar plannr. 6.

2.6 Randvoorwaarden

Aangezien de bestaande bebouwing eerst nog moet gesloopt worden en de huidige parking en speelplaats nog in gebruik zijn, kan een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem enkel worden uitgevoerd in uitgesteld traject.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen.

---

³ Info aangeleverd door opdrachtgever

Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
  - Inplantingsplan huidige toestand
  - Inplantingsplan geplande toestand
  - Doorsnede bestaande toestand
  - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
  - Topografische kaart
  - Orthofoto
  - Kadasterkaart
  - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
  - Tertiair geologische kaart
  - Quartair geologische kaart
  - Bodemtypekaart
  - Potentiële bodemerosiekaart
  - Erosiegevoeligheidskaart
  - Bodemgebruiksbestand
  - Gewestplan
- Historische situering:
  - Kaart van Ferraris, 1777
  - Atlas der Buurtwegen, 1840
  - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
  - Kaart van Popp, 1842-1879
  - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
  - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
  - Inventaris Onroerend Erfgoed

EDEGEM - PRINS BOUWDEWIJNLAAN

Plannr. 5
Inplantingsplan bestaande toestand

2017L8   5/12/2017

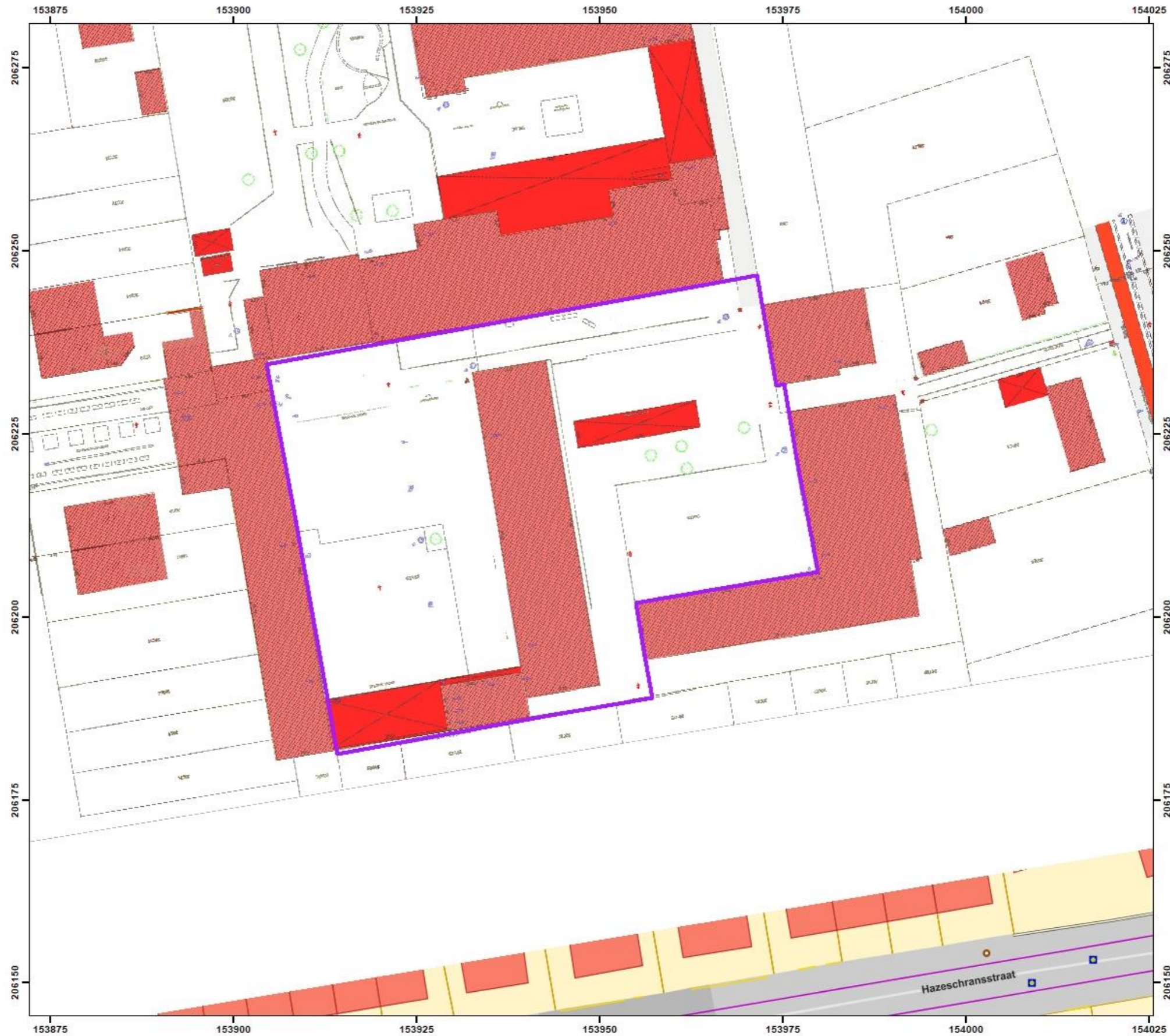
© AGIV

Legende

 Projectgebied

0   30
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - PRINS BOUWDEWIJNLAAN

Plannr. 6
Inplantingsplan geplande toestand

2017L8   5/12/2017

© AGIV

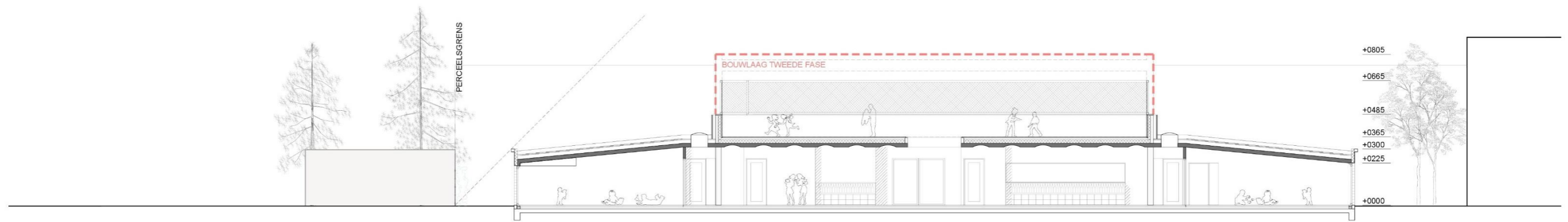
Legende

 Projectgebied

0   30
Meter

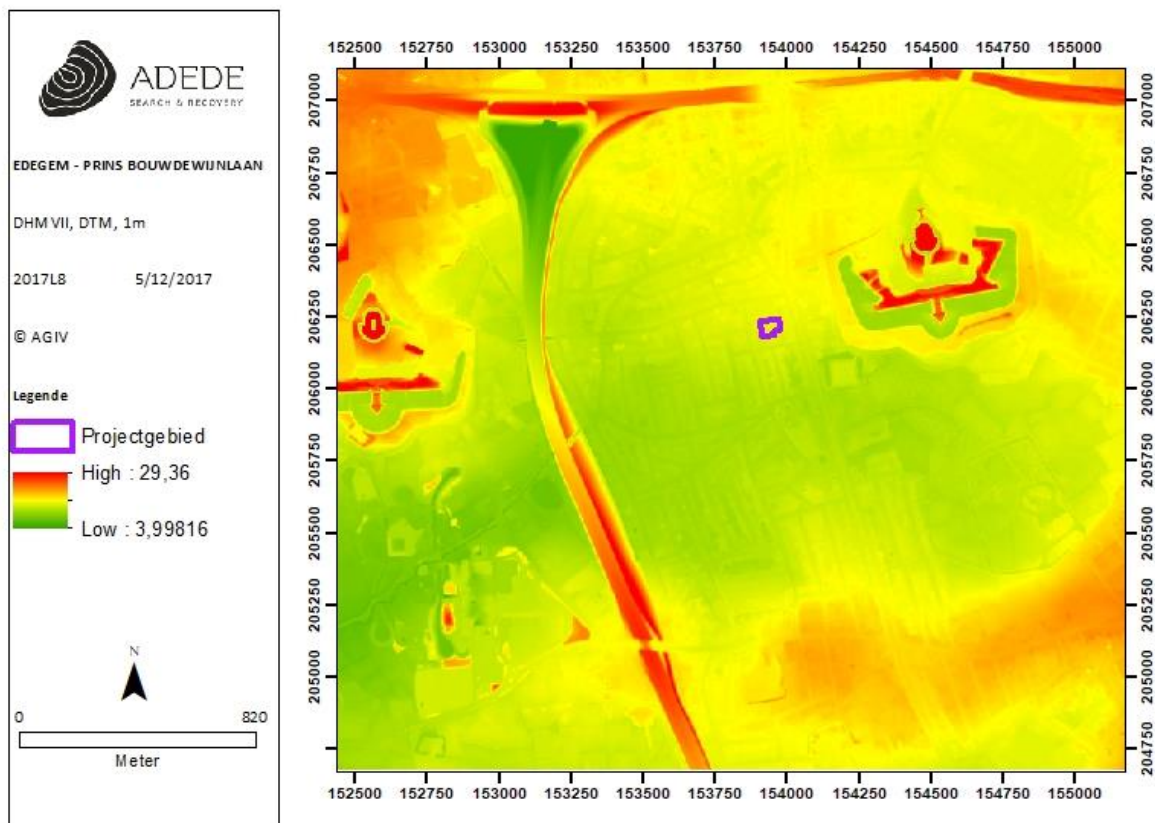

3 Assessmentrapport

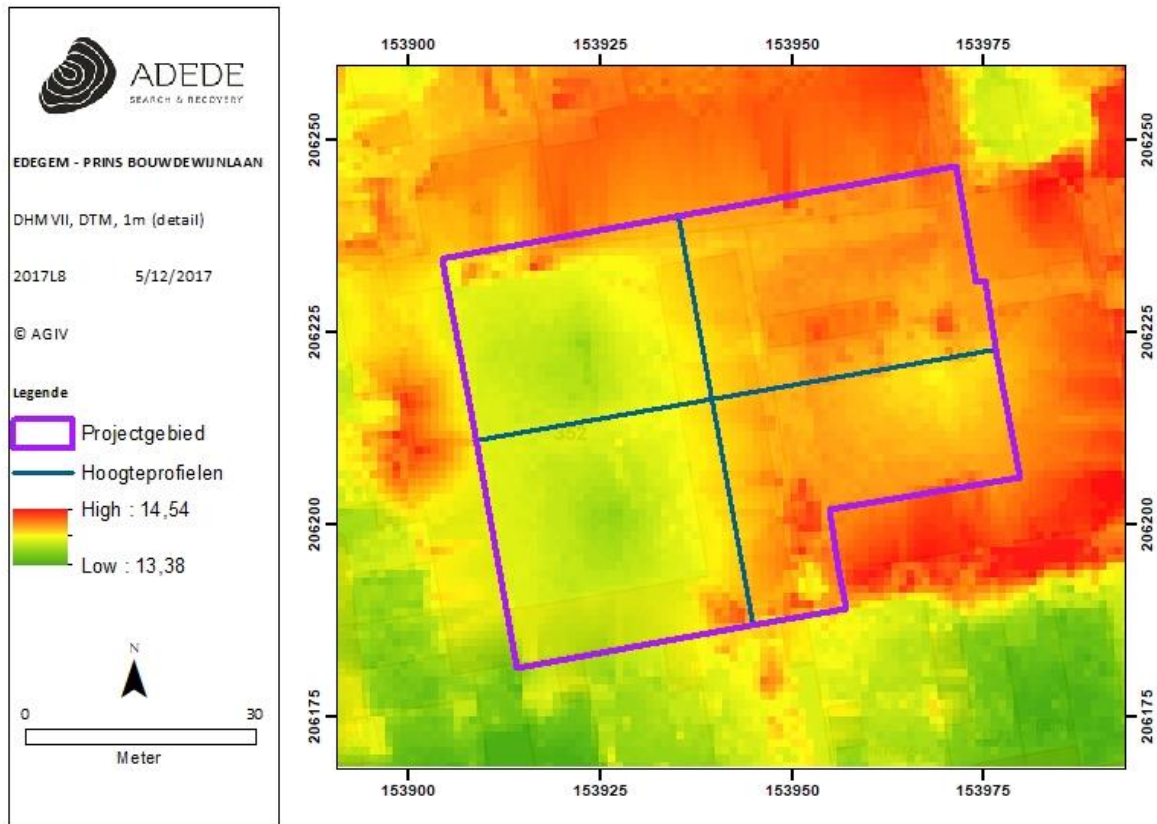
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Edegem is een verstedelijkte gemeente in de provincie Antwerpen. De buurgemeenten zijn, in wijzerzin over het kompas beginnend bij Noord: Mortsel, Hove, Kontich, Aartselaar en Antwerpen. Naast de centrale dorpskern zijn er ook nog de gehuchten Buizegem, Molenveld en Elsdonk. Op 1 januari 2017 telde de gemeente 21.835 inwoners.

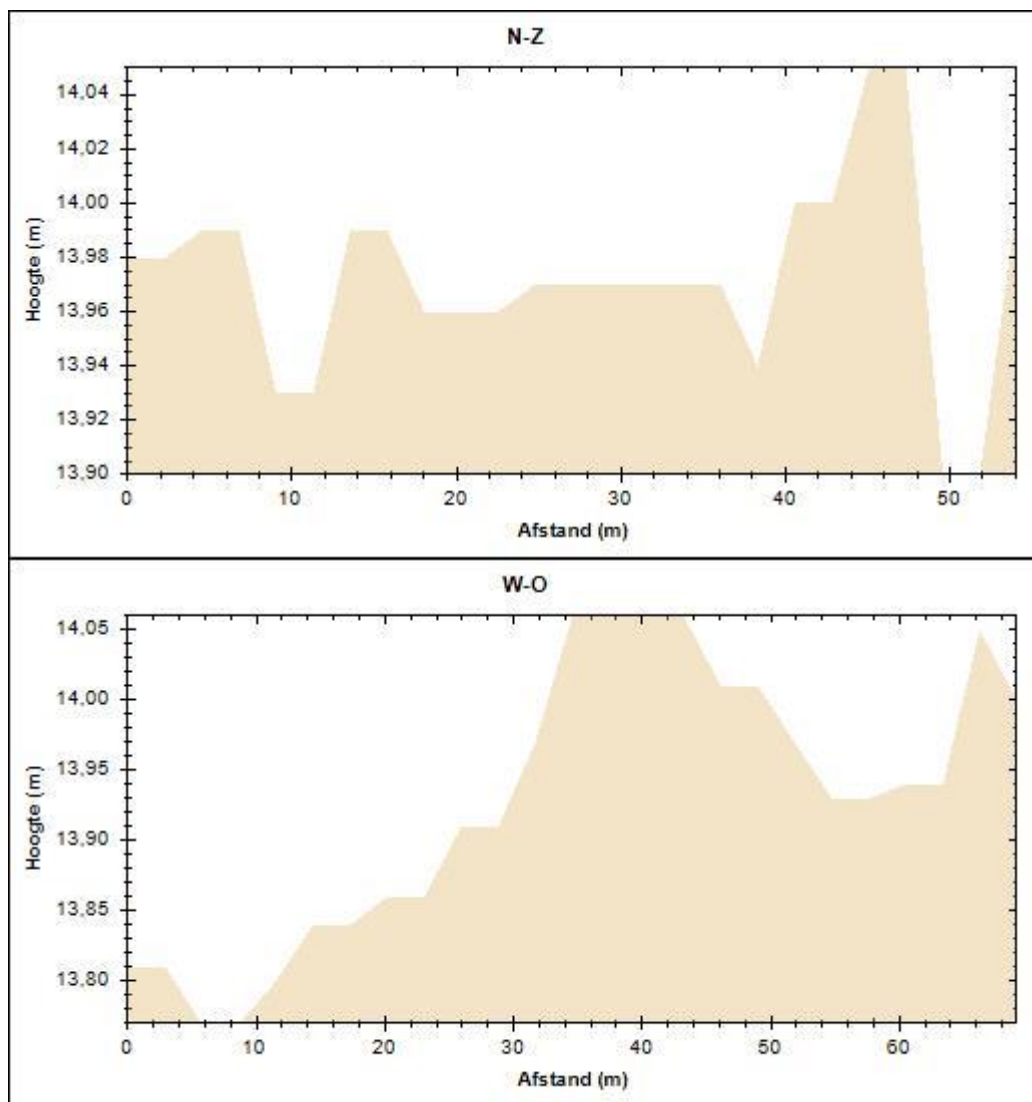
Het onderzoeksgebied ligt op een hoogte van om en bij 14m TAW. Het terrein is, net zoals het omliggende gebied, nagenoeg vlak. In de directe omgeving liggen geen natuurlijke waterwegen, enkel de antropogene waterwerken rondom de duidelijk zichtbare forten waarbij vermoedelijk de grond die vrijgekomen was tijdens het uitgraven van de omgrachting gebruikt werd ter ophoging van de binnenomwalling. Een goede kilometer naar het zuiden lijkt een kleine heuvelrug in het landschap te liggen, min of meer ter hoogte van de historische kern van Edegem.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Figuur 4. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De tertiaire ondergrond ter hoogte van het plangebied is te plaatsen binnen de Formatie van Berchem. De formatie van Berchem omvat donkergroen tot zwart sterk glauconiethouden zand met plaatselijk schelpen. Onderaan is het kleihoudend. Deze formatie bevindt zich meteen op de Formatie van Boom, met een meestal goed ontwikkeld basisgrint. De dikte van deze zanden is maximaal 25m. De diepte van het tertiair op het projectgebied kan afgeleid worden van 4 boringen

die gedaan zijn ter hoogte van de Prins Boudewijnlaan vlak naast het plangebied. Het tertiair is vanaf ongeveer 3,25m onder het huidige niveau te situeren.

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

De projectie van het plangebied op de Quartair geologische kaart plaatst het gebied binnen type 1. Dit geeft aan dat het op deze locatie om eolische afzettingen van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen) (code ELPw) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (code HQ) gaat. De hierboven reeds aangehaalde boringen geven aan dat het Quartair zich ter hoogte van het plangebied tot op een diepte van ca. 3,25m bevindt.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

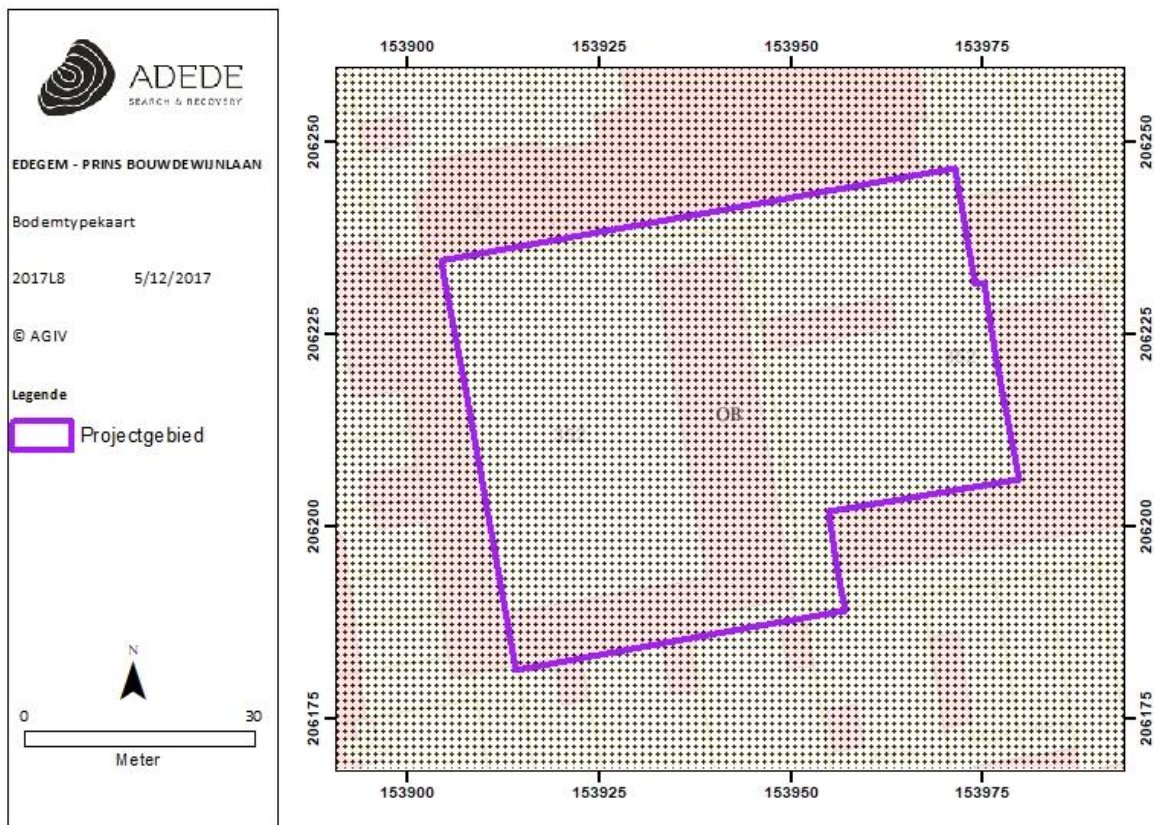
3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Het hele projectgebied bevindt zich in een gebied met een OB-type bodem. Dit wijst op een sterk antropogene bodem in een bebouwde zone. De bodems in de omgeving die niet onder het OB-type vallen, wijzen in de richting van een vochtige tot natte zandleembodem.

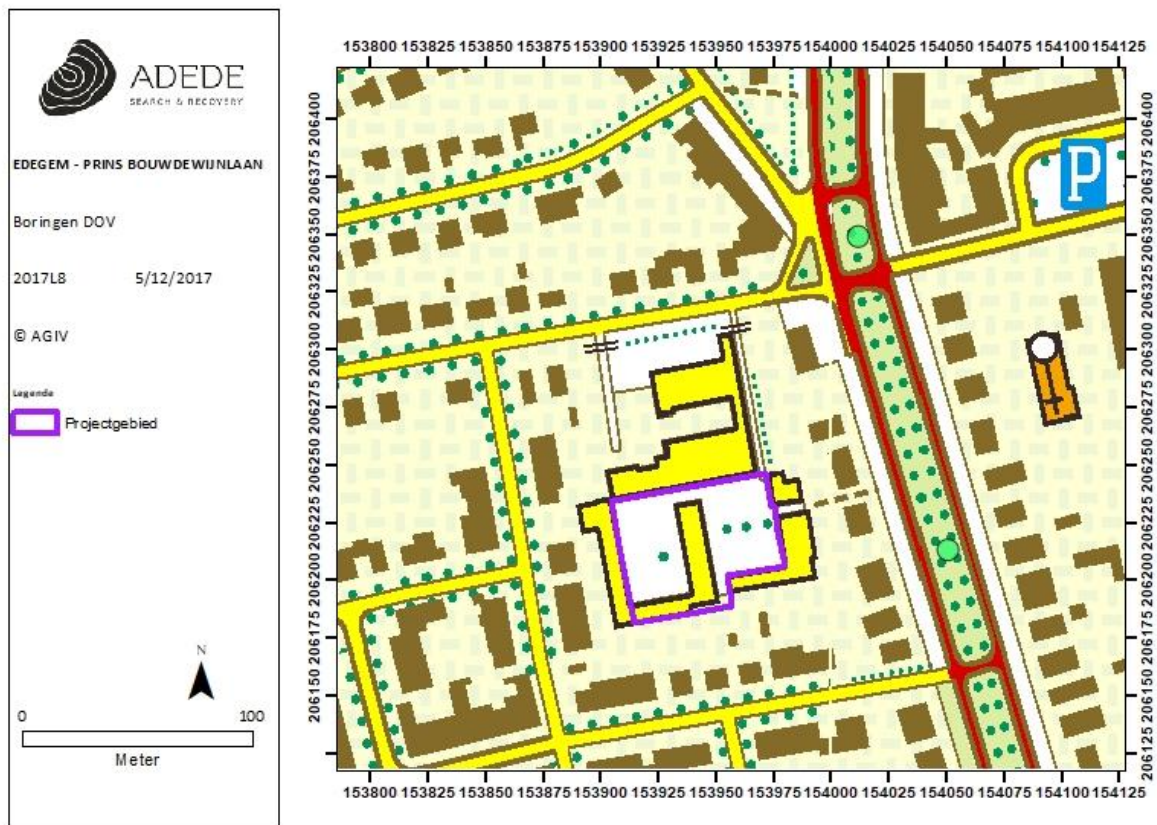

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Boringen Dov

Hoewel de uitgevoerde boringen, daterende van de jaren 70 van vorige eeuw, niet uitgevoerd zijn vanuit een archeologische opbouw, zijn deze relevant in het bepalen van het archeologische niveau gezien het ontbreken van een complexe bodemopbouw enerzijds en de nauwkeurige beschrijving anderzijds.

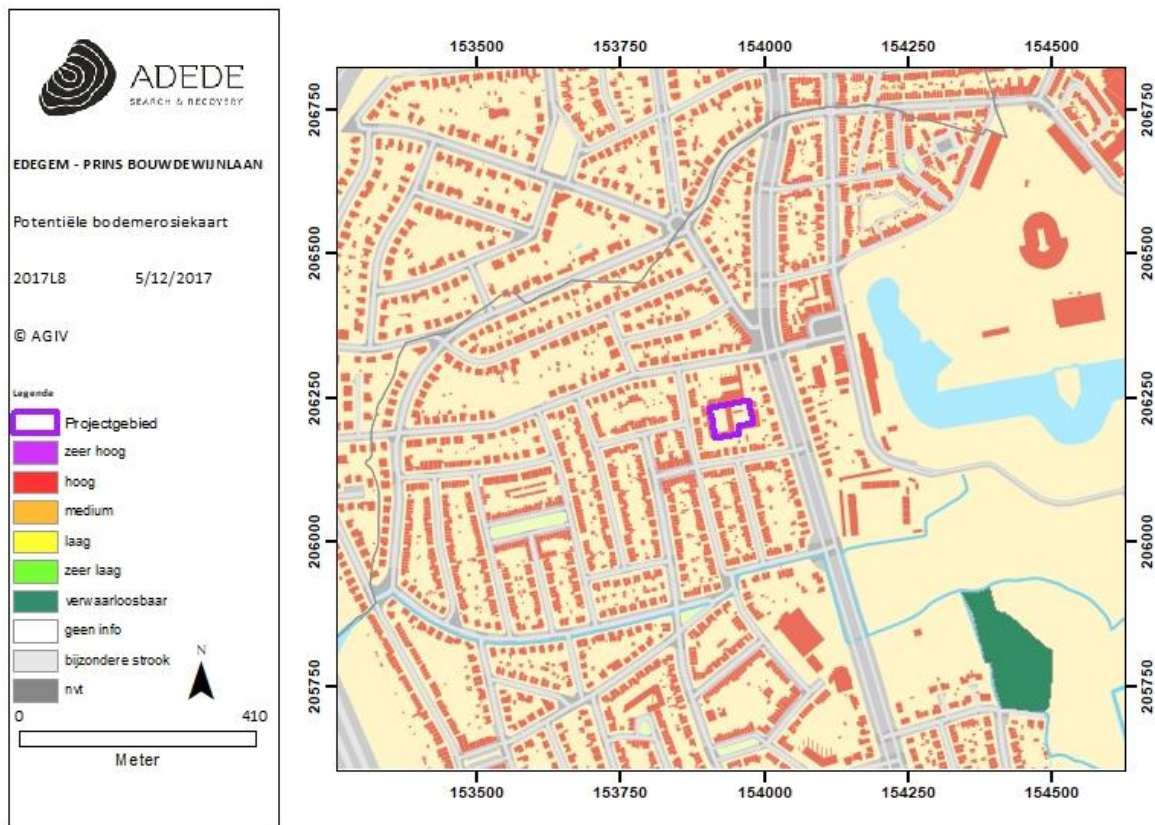
Deze boringen, vermoedelijk uitgevoerd in functie van de aanleg van de Prins Boudewijnlaan, schetsen een 50 cm dikke bouwvoor waaronder zich een lichtbruine zandige laag bevindt. Hieruit afleidend kan gesteld worden dat het archeologisch niveau zich reeds manifesteert op een diepte van amper 50 cm. De resultaten van deze boringen werden bijgevoegd als bijlage.

Figuur 8. Boringen DOV.

3.2.3.3 Potentiële bodemerosie

Voor het projectgebied is geen informatie beschikbaar wat betreft potentiële bodemerosie. De meest nabijgelegen melding op perceelniveau bevindt zich ca. 500m ten zuidoosten waarbij de erosie op het perceel gekarteerd wordt als verwaarloosbaar.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.4 Erosiegevoeligheid

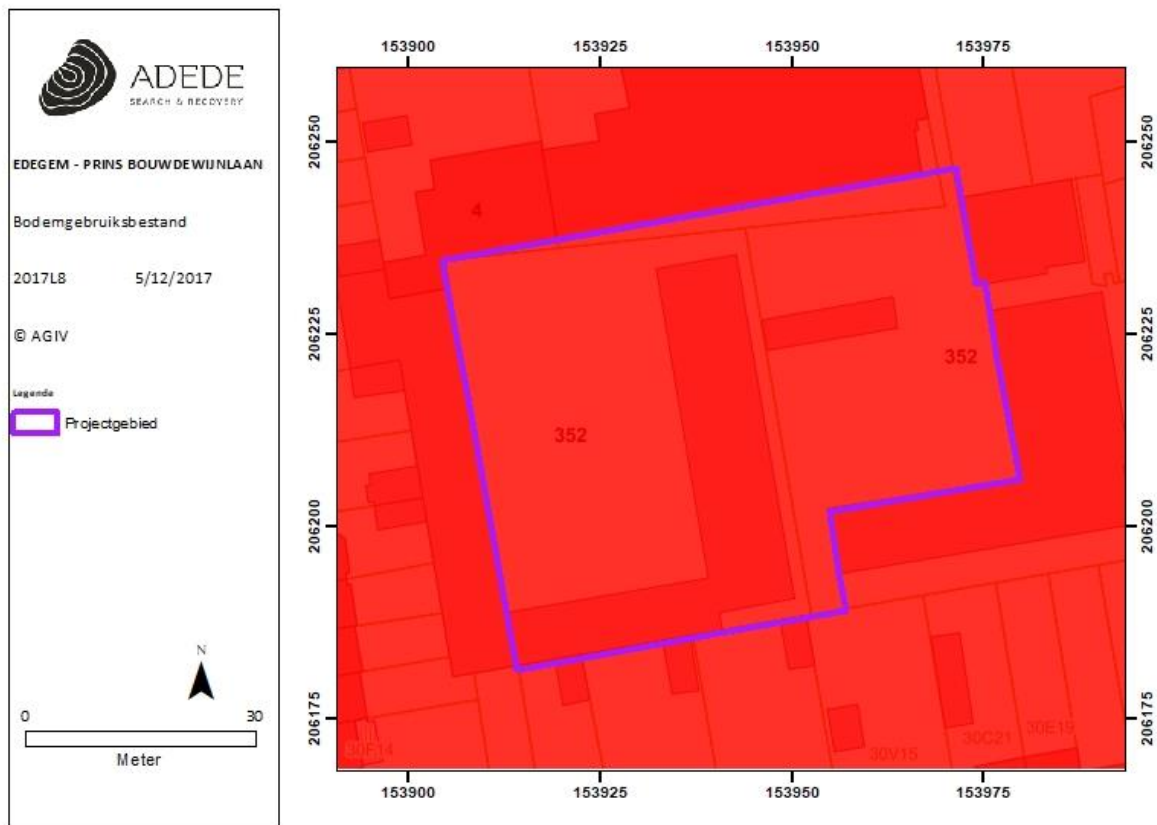
De Erosiegevoeligheidskaart van Vlaamse Gemeenten benoemt het onderzoeksgebied als zeer weinig erosiegevoelig.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.5 Landgebruik

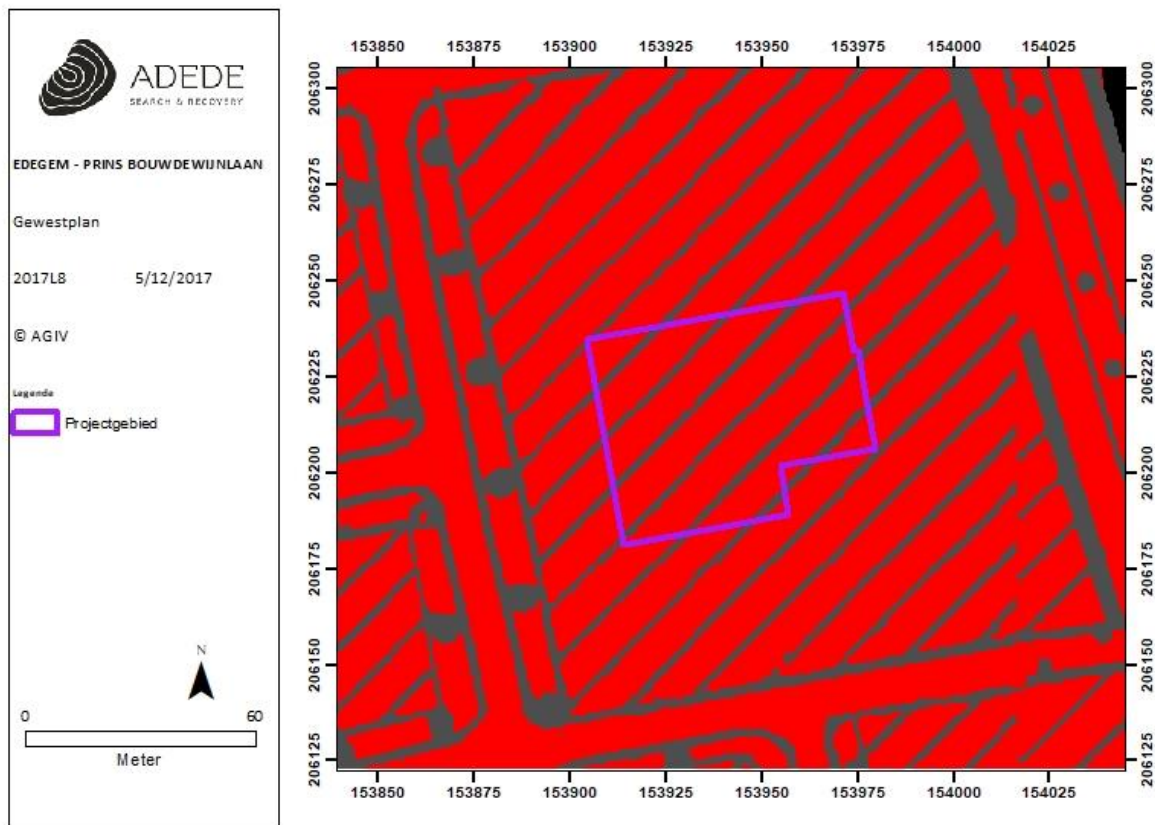
Het bodemgebruiksbestand situeert het projectgebied in een gebied met 'andere bebouwing', wat wil zeggen: Het grootste deel van het gebied wordt bedekt door structuren. Gebouwen, wegen en artificiële oppervlakken met groene oppervlakken en open bodem, (tussen 30 en 80% is verhard).

Figuur 11. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.6 Gewestplan

Volgens het gewestplan ligt het onderzoeksgebied volledig in een zone die bestemd is als woongebied.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering⁴

Het eerste dorpscentrum Buizegem dat uit de drie gehuchten Buyseghem (ten oosten van de gemeente), Dieseghem (ten noordwesten) en Edeghem (tussen de twee voorgaanden) bestond, was reeds in de Gallo-Romeinse periode bewoond. Het bevond zich bij de heerbaan dit is de huidige Mechelsesteenweg. Oorspronkelijk afhankelijk van de abdij van Lobbes en behorend tot de parochie Kontich daar volgens de "Vita Gudulae" de Heilige Renilde circa 660 haar erfdeel aan de abdij van Lobbes schonk.

Voor het eerst vermeld in 1173 toen de bisschop van Kamerijk het kerkje van Buizegem schonk aan het kapittel van de Heilige Gangericus te Kamerijk, en waarbij tevens de parochie werd afgebakend. Het bestaan van een drieledig tiendestelsel toont aan dat de parochie ontstond voor de 9de eeuw en dus waarschijnlijk door toedoen van de abdij Lobbes gesticht en losgemaakt van de moederparochie Kontich. Later afhankelijk van de bisschop van Kamerijk.

De van Buyseghems, reeds vermeld in 1186, waren eigenaars en heren zowel van hun stamzate Buizegem (zie Buizegemlei) als van "Ter Borcht" (zie Drie Eikenstraat). Zij maakten zich als landheren na de inval van de Noormannen meester van het Lobbesdomein "Ter Borcht".

Het gehucht Edegem was een vroege Frankische nederzetting aan de huidige Doelveldstraat. In de buurt van de Frankische hoeve "Aiengheem" ontstonden een aantal landbouwnederzettingen onder meer "Ten Eausele" waaruit de mansus "Ter Tommen" gesplitst werd. De familie Berthout kocht in 1195 het goed "Ter Tommen", en maakte de verplaatsing van de dorpskern van Buizegem naar Edegem mogelijk door de "Hoeve in het dorp" te schenken aan het huis van Pitsemburg te Mechelen. Pitsemburg gaf deze gronden in cijns waardoor de huizenbouw werd bevorderd en de woonkern in volle expansie kwam zodat de parochie zich tussen 1300 en 1344 verplaatste naar een belangrijker geworden agglomeratie. Als parochie voor eerst vermeld in 1350. Ook was deze verplaatsing in de hand gewerkt door de schenking van gronden van het goed "Ter Tommen" voor de opbouw van pastorie en kerk en door het ontstaan van "Ter Linden" dat zich vormde uit goed "Ter Borcht".

Oorspronkelijk hoorde Edegem niet volledig aan de hertogen van Brabant, ook de familie Berthout bezat hier allodia die in 1238 omgezet werden in hertogelijke lenen met behoud van jurisdictie. Tot

---

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Edegem [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120678> (geraadpleegd op 4 december 2017)

in de 14de eeuw had Edegem, evenals Kontich, twee administratief-juridische gebieden. Het gebied van de Berthouts, het Land van Mechelen, dat zich uitstreckte over de tweede dorpskern en het hertogelijke gebied of Land van Rijen, onder meer het gehucht Buizegem. De juridisch feodale enclave van het Land van Mechelen verdween in 1382 toen Machteld, hertogin van Gelderland, haar rechten in de dorpen Mortsel en Edegem, en de volle heerlijkheid van de dorpen Hove, Boechout, Vremde en Millegem-Ranst verkocht aan Jan van Ranst, heer van Cantecroy. De hertogin van Brabant behield echter de hoogste justitie.

Costen van Ranst, heer van Cantecroy ruilde in 1387 met hertogin Joanna van Brabant de lagere en hogere heerlijkheid van Boechout-Hove tegen de volledige jurisdictie van Edegem-Mortsel. Daardoor kwam ook een einde aan de dubbele rechtsbedeling. De Cantecroylen namen toen ongeveer een vierde van het Edegems grondgebied in beslag. Daarnaast bestonden nog enkele subalterne banken zoals "Ter Elst" en "Ter Linden".

De heerlijkheid Edegem werd in 1526 geërfd door Anna van Hoorn. Onder Hendrik de Pontailier (1539-1549) werden in 1548 de sedert 1476 gesplitste heerlijkheden Edegem en Mortsel herenigd. In 1549 verkocht aan Nicolaas Perrenot; en in 1550 werd Antoon Perrenot, kardinaal Granvelle, heer van Mortsel-Edegem. Deze kocht de dorpen Borsbeek, Hove en Boechout in 1558. De leengoederen van Cantecroy werden in 1570 in een graafschap verenigd onder Thomas Perrenot de Granvelle. Vergroot met Kontich-Waarloos en Reet in 1572. Francisco de Granvelle deed leenverhef voor het graafschap Cantecroy (heerlijkheden Edegem, Mortsel, Borsbeek en Hove) in 1587. Na de dood van de kardinaal werden Boechout, Kontich, Reet en Waarloos verheven door Frederik Perrenot de Granvelle. Thomas d'Oiselet werd in 1608 heer van Cantecroy, Mortsel, Edegem; opgevolgd door Jan Baptist Maes in 1616.

Zijn goederen werden aangeslagen en bij openbare verkoop in 1627 toegewezen aan Filip de Godines. Opgevolgd door Sebilla van den Bergh (1633), de Fiennes (1652), Petrus Sandelin (circa 1752), de Fiennes (1776).

Heerlijkheid Edegem in 1781 verkocht aan Charles de Visscher de Celles, terwijl Mortsel en Cantecroy verkocht werden aan F.J.H. Helman de Termeeren. Edegem in 1812 verkocht aan Charles d'Oultremont; de tijd van heerlijke rechten was echter voorbij, zodat hij aan de "heerlijkheid"? niet meer gehad zal hebben dan wat prestige.

Circa 1300 was Buizegem een afgelegen gehucht met enkele hoeven. Tegen de oude verbindingsweg Kontich-Oude God (huidige Strijders- en Patronaatstraat) ontstond het ovaal dorpscentrum, begrensd door een wegennet van waaruit een aantal straten stervormig vertrokken. In de 19de eeuw was het een uitgesproken landbouwgemeente met enkele kastelen. De voornaamste wegen vanuit het dorpscentrum waren de verbinding Oude God-Kontich (noord-zuid), de wegen naar het kasteel Arendsnest (zuid-west) en de molen (west). Het bouwen van fort V (1860-1866), waarvoor een speciale spoorweg werd aangelegd en een aantal steenbakkerijen opgericht, heeft het landschap en het bevolkingsaantal sterk beïnvloed. Dit onder meer door het verbod gebouwen op te trekken uit duurzaam materiaal, met uitzondering van houten woningen, binnen de straal van 585 meter vanaf het uiterste glacis. In 1870 werden de krijgsmatigheden herleid tot 250 m en afgeschaft in 1924. Na de oprichting van een grot van Lourdes in 1884 groeide Edegem uit tot een bedevaartsoord. Daardoor werd onder meer een station opgericht aan de in 1875 aangelegde spoorweg Antwerpen-Boom. Stedelingen vestigden zich vanaf circa 1890 te Edegem; landbouwgronden en hoeven verdwenen om plaats te ruimen voor villa's. Deze trend zette zich nog sterker door na 1950 zodat Edegem uitgroeide tot een typische woongemeente afgestemd op Antwerpen.

De voornaamste noord-zuidassen vormen de in 1933 geopende Prins Boudewijnlaan en de westelijk gelegen autosnelweg E10.

De dorpskom gelegen ten oosten van de gemeente is gevormd door de Strijdersstraat als verbinding Sint-Antoniuserk - gemeentehuis, en de vandaar vertrekkende verbindingswegen namelijk Hovestraat (ten oosten), Drie Eikenstraat (ten westen), Oude Godstraat (ten noorden) en Kontichstraat (ten zuiden). Ten noordoosten in de dorpskern aansluitend bij domeinen van de basiliek en van het zogenaamde "kasteel Mussenburg", lintbebouwing met ééngezins- en arbeiderswoningen van voornamelijk een à twee bouwlagen, uit de eerste helft en het derde kwart van de 20ste eeuw.

De wijk rondom de basiliek Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes (ten zuidoosten), waarvan de eerste straat getrokken werd in 1889 namelijk Florent Geversstraat en verkaveld in 1904, werd einde 1912 alsook in 1920-21 door de maatschappij "Edegem uitbreiding" verkaveld tussen de huidige Boniverlei en de Kontich- en Hovestraten. De wijk omvat lintbebouwing met arbeiderswoningen van twee bouwlagen uit het eerste kwart van de 20ste eeuw? en meestal kleine villa's in cottigestijl vanaf circa 1920.

Daarbij sluit de Buizegemwijk aan ten zuiden. Hier bevond zich de eerste dorpskern Buizegem nabij de Mechelsesteenweg (oostgrens). Deze wijk werd pas in 1962 verkaveld en ingehuldigd in 1969; omvat voornamelijk appartementsgebouwen en ééngezinswoningen van drie bouwlagen onder platte daken met voortuintjes, alsook enkele straten met villa's.

De streek ten zuidwesten van de dorpskern namelijk tussen Drie Eiken-, Kontichstraat en Prins Boudewijnlaan, werd slechts verkaveld in 1971 en omvat voornamelijk lintbebouwing met ééngezinswoningen van drie bouwlagen onder platte daken, met voortuintjes. Daarbij sluit ten zuidwesten het domein van het zogenaamde "kasteel Arendsnest" aan. Ten noordwesten van de Sint-Antoniuserkerk zien we het uitgestrekte domein zogenaamd "Hof ter Linden" dat ten noorden aansluit bij domein fort V.

De wijk "In de Beek" ten oosten van fort V werd verkaveld in 1953 en 1965 en omvat voornamelijk lintbebouwing met ééngezinswoningen van twee bouwlagen onder zadeldaken, uit het derde kwart van de 20ste eeuw en enkele recente villastraten.

Daarbij sluit ten noorden en noordwesten de wijk Elsdonk aan, rondom fort V en aan weerszijden van de Prins Boudewijnlaan op Edegems en Wilrijks grondgebied. Dit was van de 14de tot de 17de eeuw een aanzienlijk bos van de Antwerpse Sint-Michielsabdij. Van de zogenaamde "Elsdonkhove", welke uitgroeide tot een kasteel (op Wilrijks grondgebied), is voor het eerst sprake in 1376. Op Edegems grondgebied ontstond bij de Struisbeek een neerhoeve. Het eerste initiatief tot verkaveling kwam van de maatschappij "Garden city du Nouveau Parc d'Anvers" die in 1913 toestemming kreeg om een aantal straten aan te leggen en dit op Wilrijks grondgebied. Circa 1920 werd het westelijk gedeelte van Elsdonk overgedragen aan de bouwmaatschappij Elsdonk en het oostelijk gedeelte aan de "Antwerpse Maatschappij van Goedkope Woningen". Een tuinwijk met 260 "Cottages" en 19 winkelhuizen werd in 1921 aangelegd ten noorden van Edegem aan oostzijde van de Prins Boudewijnlaan, op circa 8 hectare van het domein van "kasteel Elsdonk". Kasteel dat in 1922 verkocht en in 1928 gesloopt werd. Tuinwijk uitgebreid in 1926-1928 onder meer door "N.V. Anvers - Edeghem Extension". Er ontstond behoefte aan een eigen kerkje, school en een rechtstreekse verbinding met het dorpscentrum. In 1926 werd de kapelanie gevestigd en in 1927 een kerk opgericht naar ontwerp van Vandendaele. Verheven tot hulpkerk in 1928. De school werd geopend in schooljaar 1927-28 en de verbindingsweg in 1930-33 namelijk Prins Boudewijnlaan. In 1928 werd de zogenaamde "Minervawijk" op Edegem-Mortsel opgericht door de maatschappij "Goedkope Woningen".

Nieuwe straten voor villa's en gegroepeerde eengezinswoningen ontstonden aan westzijde van de Prins Boudewijnlaan, in de wijk "Molenveld" aangelegd in 1955-1964. Ten zuiden sluit deze wijk aan bij een recente wijk "Groot Molenveld" met stratenaanleg uit 1965-1975, bestaande uit lintbebouwing, met ééngzins- en meergezinswoningen van drie bouwlagen onder platte daken, en voortuintjes, van circa 1970-75.

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

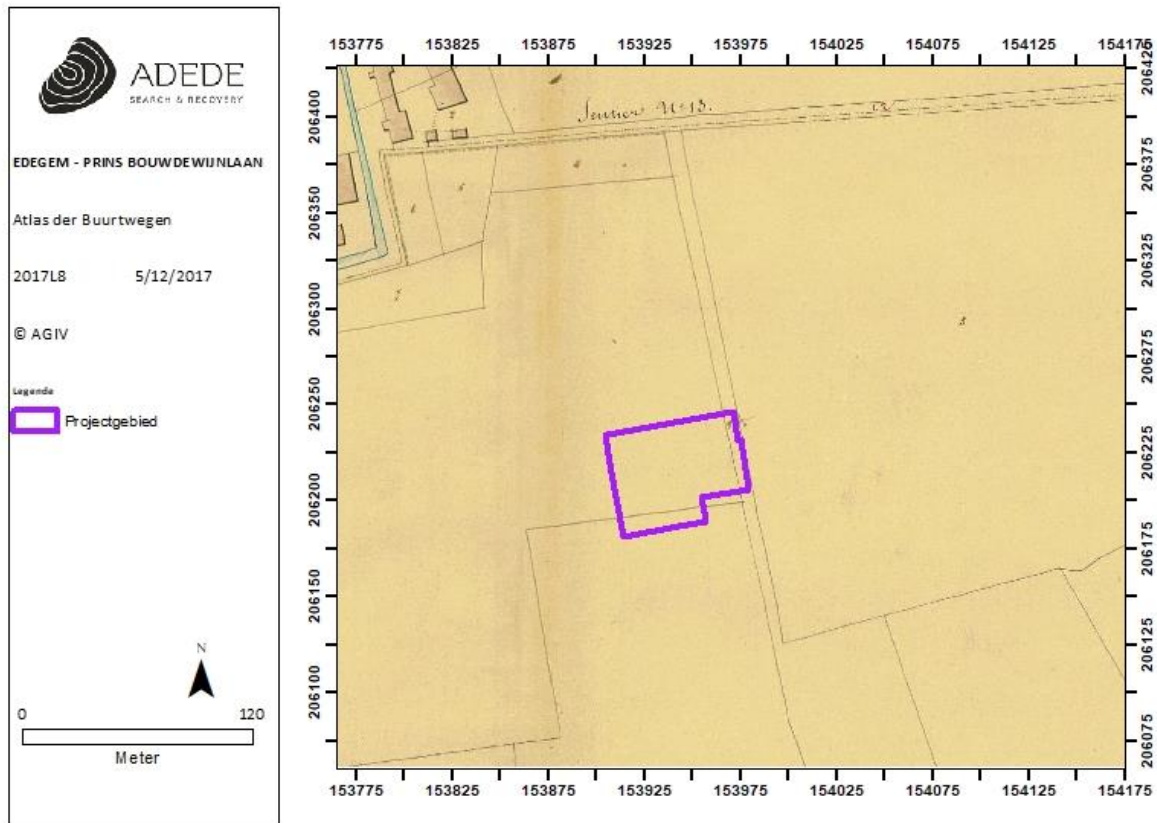
Het projectgebied bevindt zich ten tijde van de kaart van Ferraris volledig in onbebouwd akkerland. Een tweehonderdtal meter naar het noorden is wat landelijke bewoning langs een weg waar te nemen. Deze concentratie van verscheidene bouwcomplexen behoren vermoedelijk tot 2 verschillende hoeves. Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen een ruime omgeving die gekenmerkt wordt door zijn hoofdzakelijk landelijk karakter. Ten oosten lijkt zich hierbij een laan in noord-zuidelijke richting te manifesteren.

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.2 Atlas der Buurtwegen (1840)

De Atlas de Buurtwegen toont een nagenoeg identieke situatie als op de kaart van Ferraris. De noordwestelijk gelegen hoeves vertonen hierbij een omwalde gracht. De weg ten noorden van het onderzoeksgebied wordt benoemd als Sentier 18.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.3 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Ook op deze kaart lijkt de situatie nog grotendeels hetzelfde als op voorgaande kaarten. Nog steeds is er geen bebouwing waar te nemen binnen het onderzoeksgebied. Net ten oosten van het projectgebied verschijnt een landwegje dat van noord naar zuid loopt. Nog iets verder naar het oosten is voor het eerst Fort V zichtbaar. Een eerder uitgevoerd bureauonderzoek door ADEDE

schetste de verschillende situaties die de fortengordel leken weer te geven⁵. Op dit fragment van de Vandermaelen kaart worden de contouren van deze fortengordel geschetst.

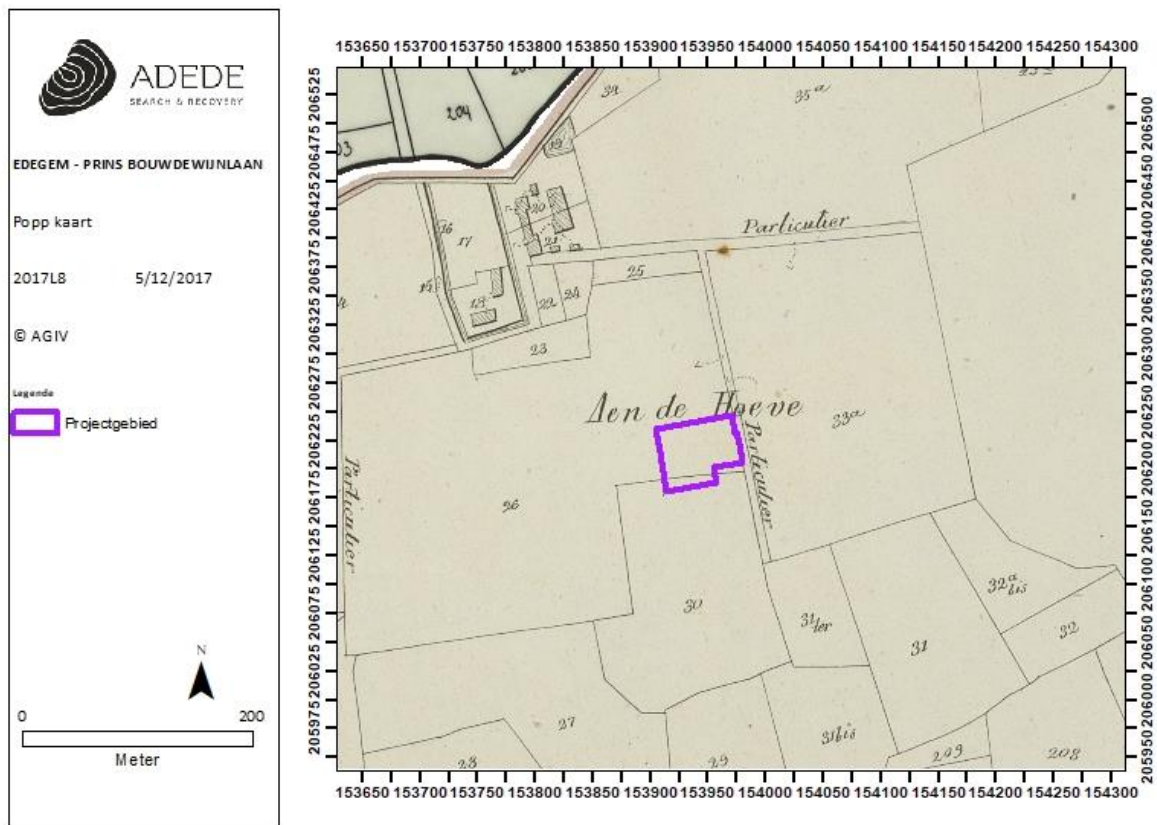

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.4 Kaart van Popp (1842 – 1879)

Opnieuw is de situatie zo goed als identiek aan voorgaande kaart. Binnen het onderzoeksgebied is ook hier geen bebouwing vast te stellen.

⁵ Janssens D., Pieters H., 2016, p. 38-40

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.2.1 Orthofoto (1947/1954)

Op deze luchtfoto, genomen in de jaren na WOII, is voor het eerst bebouwing zichtbaar binnen het projectgebied. Het lijkt te gaan om een van de vleugels die tot op heden nog deel uitmaakt van de school, al is dit omwille van de lage resolutie van de foto moeilijk met zekerheid te zeggen. Op foto's aangeleverd door de opdrachtgever (supra) lijkt de vleugel in kwestie qua stijl en bouw materiaal ouder te zijn dan de andere schoolgebouwen. Het lijkt aannemelijk dat het hier om hetzelfde gebouw gaat.

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de Orthofoto (1947/1954)

3.3.2.1 Luchtfoto (1971)

Op deze luchtfoto lijkt de situatie al zo goed als gelijkaardig aan de huidige toestand van het onderzoeksgebied. De omgeving van het onderzoeksgebied heeft in vergelijking met voorgaande luchtfoto wel sterke veranderingen ondergaan, waarbij een grote densiteit aan bebouwing waar te nemen is ten opzichte van de voorgaande situatie. De landelijke omgeving heeft hier plaatsgemaakt voor woningbouw.

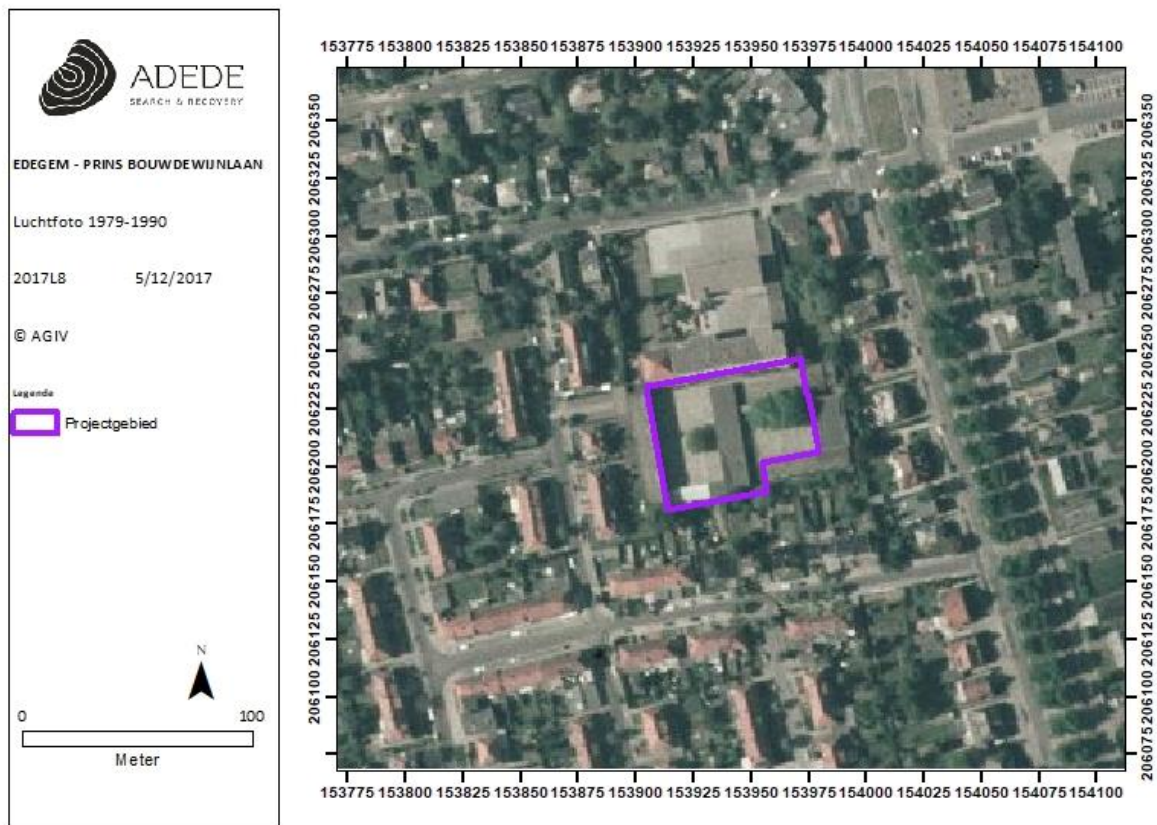

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.

3.3.2.1 Luchtfoto (1979/1990)

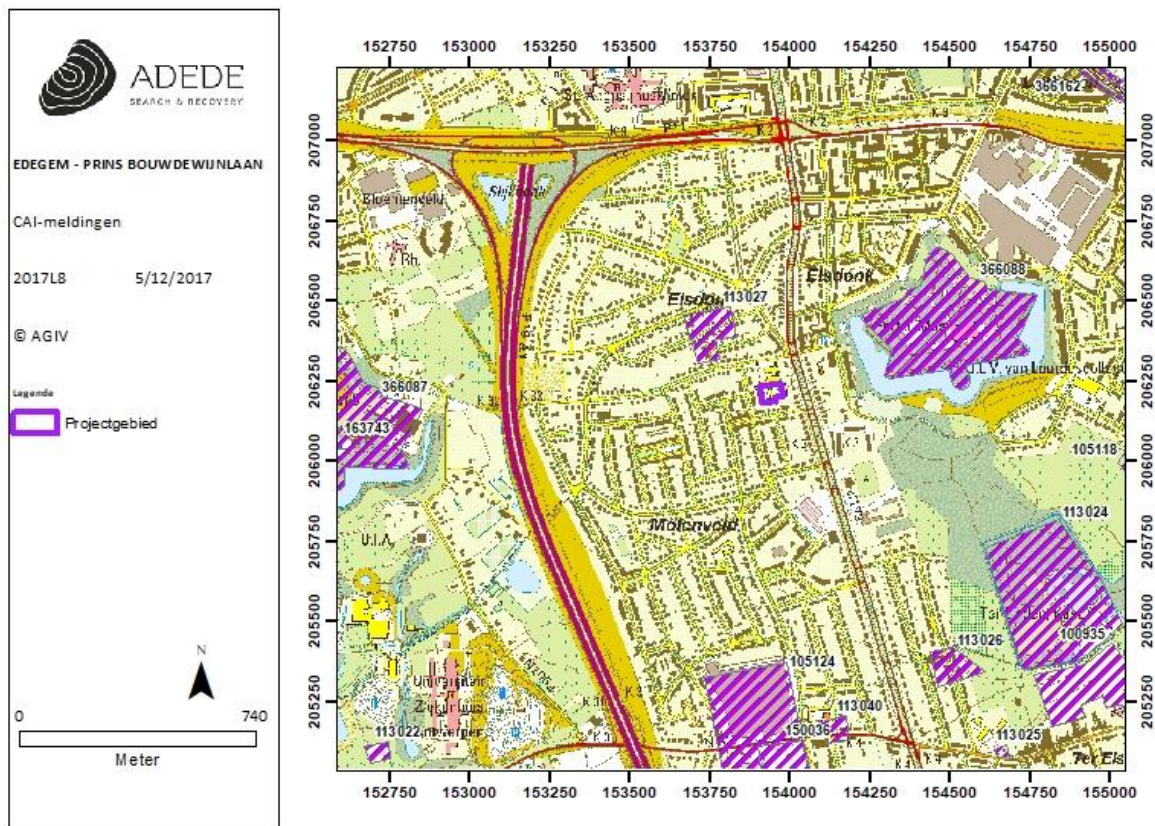
Ook op deze luchtfoto lijkt de situatie gelijkaardig aan de huidige toestand van het onderzoeksgebied.

Figuur 19. Situering van het projectgebied op de Luchtfoto (1979/1990).

3.4 Archeologische situering van het projectgebied⁶

Figuur 20. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

CAI-locatie 113027:

18^e-eeuwse hoeve vastgesteld aan de hand van de kaart van Ferraris. Er is wel nog onenigheid of het hier om de Verber Hoeve dan wel om de Nijverdonckhoeve gaat.

CAI-locatie 366087 / 366088:

Forten V en VI. Beide fortten maakten deel uit van de negentiende-eeuwse fortengordel rond Antwerpen, beter bekend als de brialmontvesting.

CAI-locatie 105124 / 113040:

Villa Diezegem – Volmiddeleeuwse motte van de heren van Buizegem. Toponiem wijst bovendien op Frankische oorsprong. Waarschijnlijk een domein met villa dominicata, curtes, villa capitanea en kerkje in de 9de eeuw. Site zelf

⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

wordt 1ste keer vermeld in 868, als uitbouw van de Frankische exploitatie "t Eyseghem" uit 4de en 5de eeuw. Dit gaf naam aan het gehucht Tysegem. Naast de motte was Hoeve Ter Borcht gelegen, de hoeve werd in 1955 afgebroken.

CAI-locatie 150036: Een tiental scherven handgevormd aardewerk aangetroffen bij proefsleuvenonderzoek. Vermoedelijk ijzertijd.

CAI-locatie 113024: Hof Ter Linden. Beschermd monument via decreet van 3 maart 1976. Laatmiddeleeuws versterkt kasteel. Eerste gebouw met gracht dateerde uit 13de eeuw. Wordt begin 15de eeuw beschreven als woning met poort en brug; rond 1545: op heuvel staande en omwaterde hoeve met stenen huis. In 1587-1588: afgebroken. Eerste helft 17de eeuw: hof van plaisantie, omwaterd. 1770-1773: optrekken van huidig classicistisch kasteel (koetshuis en stallen wel nog uit 17de eeuw).

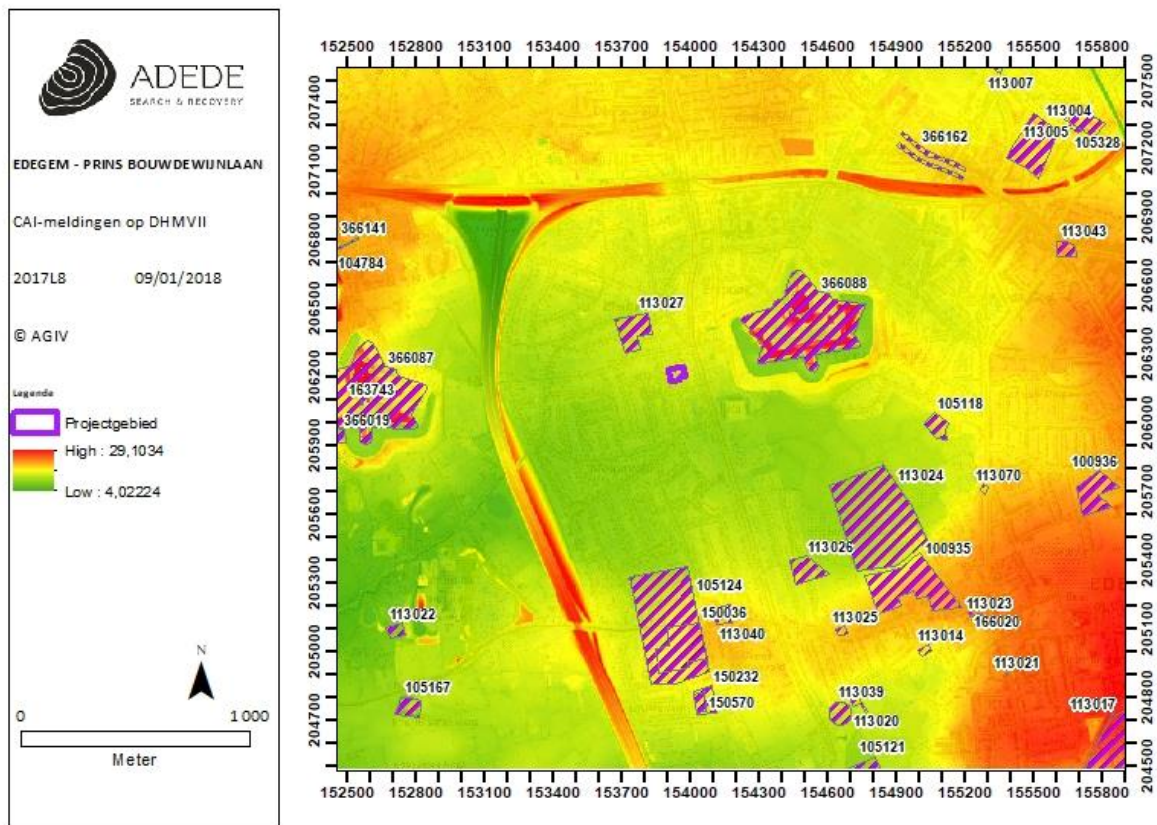
CAI-locatie 105118: Laatmiddeleeuwse site met walgracht. Vastgesteld aan de hand van de kaart van Ferraris.

CAI-locatie 100935: Veldprospectie – twee steentijdschrabbers, vondstenconcentratie handgevormd ijzertijdaardewerk, losse vondst van glazen ijzertijd armband, losse vondst van niet nader bepaald Romeins aardewerk, losse vondst vroegmiddeleeuws Eifelwaar en Mayen aardewerk, vondstenconcentratie volmiddeleeuws wit en grijs aardewerk.

CAI-locatie 113026: Jezüieten Hoeve. Is op de Ferrariskaart gelegen naast het Hof Ter Linden-domein. Te situeren tussen huidige Ter Lindenlaan en Baron de Celleslaan. Vroegere naam van de hoeve was de "Solbrechtshof". Sowieso ouder dan 17e eeuw.

- CAI-locatie 150232:** Archeologisch onderzoek – circulaire greppel, grachten en kuilen uit late ijzertijd (mogelijk La Tène), ook aardewerkscherven, o.a. een randscherf met kamstreepversiering, wandscherf met ingekrast motief, en randje met ingedrukt versieringspatroon. Laatmiddeleeuwse kuil en aardewerkfragment (beiden niet nader gedefinieerd).
- CAI-locatie 150570:** Niet nader gedefinieerde dunne laag van bruingrijze zandleem met houtskoolspikkels en enkele fragmenten aardewerk. Waterkuil uit de vroege ijzertijd.
- CAI-locatie 113039:** Hof Elsenborg – Zestiende-eeuws alleenstaand lusthof. In 1557: hof van plaisantie "Elsenborg". Wordt vanaf 18de eeuw vermeld als een omgrachte hoeve.
- CAI-locatie 113020:** Zeventiende-eeuwse hoeve met losstaande elementen: woonstalhuis, stallingen en schuur.

Wanneer gekeken wordt naar de CAI-meldingen ten opzichte van het digitaal hoogtemodel van Vlaanderen II, digitaal terreinmodel met raster 1m is te zien dat het leeuwendeel van de meldingen in de omgeving van het projectgebied zich op hoger gelegen terreinen bevinden. Echter zijn ook enkele meldingen in de lager gelegen gebieden te zien. Het betreft hier voornamelijk meldingen te dateren in de late middeleeuwen en nieuwere tijden. Het ontbreken van vindplaatsen uit oudere periodes in de lager gelegen gebieden is echter geen bewijs van het ontbreken van menselijke occupatie of andere menselijke activiteiten tijdens de oudere periodes.

Figuur 21. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied ten opzichte van het DHMVII, DTM, 1m.

4 Besluit

4.1 Archeologische waardering

4.1.1 *Landschappelijk:*

Op het vlak van landschappelijke inplanting ligt het onderzoeksgebied niet bepaald in een positie die een verhoogd archeologisch potentieel laat vermoeden. Zo liggen er geen natuurlijke/historische waterlopen in de directe omgeving en is er ook geen sprake van een verhoogde positie in het landschap. Een landschappelijke inplanting in een gradiëntzone is dus niet aan de orde.

Van de 14^e tot 17^e eeuw maakte het projectgebied deel uit van een groot bos dat eigendom was van de Antwerpse St-Michielsabdij. Historische kaarten tonen aan dat het gebied van de 18^e eeuw tot een eind in 20ste eeuw landbouwgrond is geweest. CAI-meldingen uit de late middeleeuwen en nieuwere tijden bevinden zich op soortgelijke locaties binnen het landschap.

4.1.2 *Bodem:*

Voor het volledige projectgebied staat op de bodemtypekaart een OB-type bodem weergegeven. Dit wijst op een sterk door de mens verstoord bodem. In de omgeving van het onderzoeksgebied is vooral sprake van een natte tot vochtige zandleembodem. Er zijn geen aanwijzingen dat er zich in de bodem specifieke archeologisch gunstige bewaringscondities (podzol, plaggendek) voordoen.

Echter is het niet volledig duidelijk in welke graad de bodem ter hoogte van het projectgebied verstoord is. Naar oppervlakte toe kan gesteld worden dat het hier het leeuwendeel van het projectgebied betreft, naar diepte toe is geen objectieve informatie voorhanden.

4.1.3 *Tijdvakken:*

Behalve de losse vondst van twee niet nader gedateerde schrabbers op een dikke kilometer van het onderzoeksgebied, zijn er geen verdere steentijdsporen aangetroffen in de omgeving van het onderzoeksgebied. De ongunstige landschappelijke ligging en de eerder natte bodem wijzen op een eerder laag archeologisch verwachtingspatroon wat betreft steentijden.

Voor metaaltijden, Romeinse periode en vroege middeleeuwen geldt, vooral op basis van de hierboven aangehaalde landschappelijke en bodemkundige factoren, een algemeen archeologisch verwachtingspatroon. Restanten uit de Romeinse periode of bronstijd werden in de omgeving nog

niet aangetoond. Ten zuiden van het projectgebied werden wel enkele ijzertijdsporen herkend, maar deze situeren zich meer ter hoogte van de reeds aangehaalde verhoging in het landschap en kunnen op basis van die landschappelijke inplanting eerder in het nadeel van het potentieel van het onderzoeksgebied pleiten dan in het voordeel ervan.

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn enkele omwalde hoevesites gekend waarvan sommige mogelijk teruggaan tot de volle middeleeuwen. Er zijn evenwel geen indicaties voor dergelijke sites binnen het onderzoeksgebied. Het feit dat het projectgebied minstens vanaf de 14^e tot de 17^e eeuw bosgebied was, laat vermoeden dat ook voor de volle en late middeleeuwen geen al te hoog verwachtingspatroon moet worden naar voor geschoven.

Historische kaarten tonen aan dat in de postmiddeleeuwse periode het projectgebied nooit bebouwing heeft gekend, voor deze periode geldt bijgevolg een eerder laag archeologisch verwachtingspatroon wat betreft occupatiesporen. Sporen van andere menselijke activiteiten zijn echter zeker niet uitgesloten.

Er ontstaat op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek een eerder generieke verwachting tot het aantreffen van archeologische restanten. Mogelijke activiteiten die te linken zijn aan landbouw of boszone (oa. Het aantreffen van houtskoolmeilers) zijn echter niet uit te sluiten. De algemene archeologische verwachting richt zich voornamelijk tot het aantreffen van grondsporen.

4.2 Onderzoeksvragen

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?*

De bestaande bronnen wijzen nergens op aanwezige bebouwing binnen het onderzoeksgebied tot ten laatste 1954, wanneer een eerste fase van de school op een luchtfoto zichtbaar is. Daarvoor lijkt het onderzoeksgebied steeds akker- wei- of braakland of bos te zijn geweest.

Voorgaande informatie (§4.1.Archeologische waardering) voorziet in een uitgebreide uitleg en motivatie waarom voor het projectgebied een algemene archeologische verwachting naar voor geschoven wordt.

Gelet op de aanwezige verstoring en de onbekendheid van de graad hiervan is het onmogelijk een gedegen inschatting te maken van de mogelijke impact van de geplande

ontwikkeling op het lokale bodemarchief. Alsook dient verder onderzoek een meer gedegen inschatting van het kennisvermeerderingspotentieel mogelijk te maken.

- *Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?*

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen archeologische sites gekend. In de directe omgeving liggen wel enkele sites. Het gaat hierbij om Fort V, dat deel uitmaakte van de Brialmontvesting, en enkele postmiddeleeuwse hoevedomeinen. Vondsten uit oudere periodes zijn ook gekend maar liggen al op iets ruimere afstand van het onderzoeksgebied alsook een hogere landschappelijke ligging.

- *Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?*

Afgaande op het geraadpleegde historische kaartmateriaal kan gesteld worden dat het onderzoeksgebied tot een de tweede helft van de 20^e eeuw landbouwgrond is geweest. Historische bronnen spreken bovendien tussen 14^e en 17^e eeuw van een groot bos ter hoogte van de Elsdonkwijk, waartoe het onderzoeksgebied behoort. Het bos was eigendom van de Antwerpse Sint-Michielsabdij.

- *Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?*

De eerste aanwijzing voor bebouwing binnen het onderzoeksgebied komt van de orthofoto uit de periode 1947/1954. Hierop lijkt de oudste vleugel van de school reeds aanwezig te zijn.

- *Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?*

Ter hoogte van de geplande nieuwbouw kan een integrale vernietiging van eventuele archeologische sporen verwacht worden. Echter door de aanwezigheid van bestaande bebouwing waarbij de aanname van een fundering tot vorstvrije diepte eveneens geldt en de aanwezige verharding, zal een groot deel van de nieuwe ingrepen plaatsvinden op de locatie waar reeds in de loop van de 20^e eeuw verstoring ingrepen plaatsvonden. Echter dient verder vooronderzoek uitsluitsel te geven over de graad van verstoring ter hoogte van het projectgebied waarna een meer gedegen inschatting van de mogelijke impact van de geplande werken op het plaatselijke bodemarchief kan gemaakt worden.

4.3 Besluit gespecialiseerd publiek

Het door ADEDE bvba uitgevoerde bureauonderzoek kon niet met absolute zekerheid de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen de contouren van het projectgebied aantonen. Tevens kon niet met zekerheid de graad van verstoring ter hoogte van het projectgebied worden vastgesteld. Het was bijgevolg onmogelijk het archeologisch verwachtingspatroon te toetsen aan de mogelijke impact van de geplande werken op het lokale bodemarchief alsook een gedegen inschatting te maken van het kennisvermeerderingspotentieel.

Het uitgevoerde bureauonderzoek schetst geen specifieke verwachting tot het aantreffen van archeologische restanten. Voor alle periodes geldt een eerder algemeen archeologisch verwachtingspatroon.

De geplande ingrepen kennen mogelijks eenzelfde verstoring qua diepte als de voorgaande bebouwing. Ter hoogte van de bestaande te slopen bebouwing mag een reeds verstoord bodem verwacht worden, echter is het niet duidelijk in welke graad en tot welke diepte deze verstoring zich voordoet. Ook de aanwezigheid van een rioolstelsel onder de bestaande verharding wijst erop dat de bodem ook daar deels verstoord is. De grootste impact op het bodemarchief is te verwachten van de geplande nieuwbouw. Een deel van het grondplan van die geplande nieuwbouw loopt echter gelijk met het grondplan van de huidige bebouwing en zal daar dus mogelijks geen verdere verstoring van de bodem teweeg brengen. De geplande aanleg van verharding kan, omwille van de uitgraving van 30cm, ook mogelijk het bodemarchief verstoren afhankelijk van hoe diep het archeologisch vlak zich bevindt en in hoeverre het nog niet verstoord blijkt te zijn. De groenzones worden op de ploeglaag aangelegd en zullen geen verdere verstoring teweeg brengen.

Alle informatie in rekening genomen en met het oog op de onzekerheid wat betreft de verstoringsgraad (diepte) van de gekende verstoringen ter hoogte van het projectgebied, dient verder archeologische vooronderzoek uitsluitend te geven wat betreft de archeologische verwachting alsook het kennisvermeerderingspotentieel ter hoogte van het projectgebied. Tevens dient verder onderzoek een meer gedegen inzicht te geven in de mogelijke bedreiging die de geplande werken kunnen vormen voor het eventueel aanwezige lokale bodemarchief. ADEDE bvba adviseert dan ook in eerste instantie een landschappelijk bodemonderzoek, eventueel gevolgd door een proefsleuvenonderzoek. Een bijhorend programma van maatregelen wordt hiervoor opgesteld.

5 Bibliografie

- Janssens D., Pieters H., 2016, Archeologienota Liersesteenweg 15 te Mortsel (Antwerpen), ADEDE Archeologisch Rapport 108, Gent.
- Reyns N., Van Staey A., Bruggeman J., Edegem – Albert Verbertlei, All-Archeo Rapport 062, Bornem: 2011
- Vandeveldel J., Annaert R., Lentacker A., Eryvynck A. & Vandenbruaene M. 2007:"Vierduizend jaar bewoning en begraving in Edegem-Buizegem (prov. Antwerpen)", in:Relicta 3, pp. 9-67, Brussel.

Online bronnen:

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Edegem [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120678> (geraadpleegd op 4 december 2017)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Fort 5 [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12948> (geraadpleegd op 5 december 2017).
- cai.onroenderfgoed.be
- cartesius.be
- dov.vlaanderen.be
- geopunt.be
- nl.wikipedia.org/wiki/Edegem

6 Lijst van plannen

Plan nr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Projectgebied op topografische kaart.	1:10000	digitaal	5/12/2017
0002	Projectgebied op orthofoto uit 2016.	1:750	digitaal	5/12/2017
0003	Projectgebied op GRB kaart, kadastrale informatie.	1:500	digitaal	5/12/2017
0004	Gekende verstoorde zones binnen het projectgebied.	1:500	digitaal	5/12/2017
0005	Inplantingsplan bestaande situatie projectgebied.	1:500	digitaal	5/12/2017
0006	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied.	1:500	digitaal	5/12/2017
0007	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m.	1:20000	digitaal	5/12/2017
0008	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m (Detail).	1:750	digitaal	5/12/2017
0009	Projectgebied op de tertiair geologische kaart.	1:750	digitaal	5/12/2017
0010	Projectgebied op de quartair geologische kaart.	1:750	digitaal	5/12/2017
0011	Projectgebied op de bodemtypekaart.	1:750	digitaal	5/12/2017
0012	Projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel, opname 2016.	1:10000	digitaal	5/12/2017
0013	Projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart der Vlaamse gemeenten.	1:750	digitaal	5/12/2017
0014	Projectgebied op de landgebruikskaart (bodemgebruiksbestand), opname 2001.	1:750	digitaal	5/12/2017
0015	Projectgebied op het gewestplan.	1:1500	digitaal	5/12/2017
0016	Projectgebied op kaart van Fricx.	1:45000	analoog	5/12/2017
0017	Projectgebied op kaart van Ferraris.	1:10000	analoog	5/12/2017
0018	Projectgebied op Atlas der Buurtwegen	1:3000	analoog	5/12/2017
0019	Projectgebied op topografische kaart van Vandermaelen.	1:5000	analoog	5/12/2017
0020	Projectgebied op kaart van Popp.	1:5000	analoog	5/12/2017
0021	Projectgebied op luchtfoto uit 1947-1954	1:6000	digitaal	5/12/2017
0022	Projectgebied op luchtfoto uit 1971.	1:2500	digitaal	5/12/2017

0023	Projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.	1:2500	digitaal	5/12/2017
0024	CAI-locaties ten opzichte van het projectgebied.	1:18000	digitaal	5/12/2017
0025	Boringen DOV	1:2500	Digitaal	5/12/2017
0026	CAI-meldingen ten opzichte van het DHMVII, DTM, 1m	1:25000	Digitaal	9/01/2018

7 Lijst van figuren

Figuur 1. Huidige situatie van het projectgebied	- 13 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 19 -
Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 20 -
Figuur 4. Hoogteprofielen van het projectgebied.....	- 21 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.....	- 22 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.....	- 23 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.....	- 24 -
Figuur 8. Boringen DOV.....	- 25 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.....	- 26 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.....	- 27 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 28 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 29 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 34 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	- 35 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 36 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.....	- 37 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de Orthofoto (1947/1954).....	- 38 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.....	- 39 -
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de Luchtfoto (1979/1990).	- 40 -
Figuur 20. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 41 -
Figuur 21. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied ten opzichte van het DHMVII, DTM, 1m.	- 44 -

8 Bijlagen

- **Boorrapporten DOV**

Boring

Proefnummer: GEO-70/157-bXVII
 X (mLambert): 154051.0 (XY_gedigitaliseerd op topokaart)
 Y (mLambert): 206213.0 (XY_gedigitaliseerd op topokaart)
 Z (mTAW): 13.80 (Z_topografisch ingemeten)
 Gemeente:
 Uitvoerder: Rijksinstituut voor Grondmechanica

Aanvangsdatum: 06/11/1970
 Uitvoeringsmethode: Meerdere technieken
 Diepte (m): 0.00 - 8.50
 Water op (m): 2.50 (11.30 mTAW)

Lithologische beschrijving - 17/05/1971

Auteur(s): Lambrechts, Gustaaf (Rijksinstituut voor Grondmechanica)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	M	Beschrijving
0.00	0.50		bruine leem, fijnzandhoudend, kalkloos
0.50	1.50		bruingeel fijn zand, leemhoudend, kalkloos
1.50	2.00		idem, bruin
2.00	2.50		idem
2.50	4.00		grijsgroen fijn zand, weinig kleihoudend, glauconiethoudend, kalkloos
4.00	7.50		groengrijs fijn zand, weinig kleihoudend, sterk glauconiethoudend, kalkloos
7.50	8.50		idem, met kleine schelpenbrokjes

Geotechnische codering - 26/09/2012

Auteur(s): Vergauwen, Ilse (VO - Afdeling Geotechniek)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	Kleur	Hoofdgrondsoort	Bijmenging
0.00	0.50	bruin	leem	fijn zand
0.50	0.75	bruin	fijn zand	weinig klei, leem
0.75	1.75	bruingeel	fijn zand	weinig klei, leem
1.75	2.75	bruin	fijn zand	weinig klei, leem
2.75	4.25	bruin	fijn zand	weinig klei, glauconiet
4.25	4.75	bruingroen	fijn zand	weinig klei, veel glauconiet
4.75	7.80	groen	fijn zand	weinig klei, veel glauconiet
7.80	8.50	groen	fijn zand	veel glauconiet, schelpen

Informele stratigrafie - 17/05/1971

Auteur(s): Lambrechts, Gustaaf (Rijksinstituut voor Grondmechanica)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	Beschrijving
0.00	4.25	Quartair
4.25	8.50	Tertiair - Mioceen: Antwerpiaan

Boring

Proefnummer: GEO-70/157-F
 X (mLambert): 154012.0 (XY_gedigitaliseerd op topokaart)
 Y (mLambert): 206349.0 (XY_gedigitaliseerd op topokaart)
 Z (mTAW): 14.52 (Z_topografisch ingemeten)
 Gemeente:
 Uitvoerder: Rijksinstituut voor Grondmechanica

Aanvangsdatum: 03/12/1970
 Uitvoeringsmethode: Meerdere technieken
 Diepte (m): 0.00 - 32.10
 Water op (m): 2.63 (11.89 mTAW)

Lithologische beschrijving - 17/05/1971

Auteur(s): Lambrechts, Gustaaf (Rijksinstituut voor Grondmechanica)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	M	Beschrijving
0.00	0.50		licht groen bruin fijn zand, leemhoudend, kalkloos
0.50	1.00		idem, licht bruin
1.00	2.50		idem
2.50	3.00		idem, groen bruin, kalkloos
3.00	3.50		idem
3.50	7.00		groen grijs fijn zand, glauconiethoudend, kalkloos
7.00	7.50		idem, donker groengrijs
7.50	9.00		idem
9.00	9.50		donkergroen grijs fijn zand, glauconiethoudend met brokstukjes van schelpen, kalkrijk
9.50	10.00		idem, donkergroen
10.00	14.00		idem
14.00	16.00		donkergroen fijn zand, glauconiethoudend, kleihoudend met brokstukjes van schelpen, kalkrijk
16.00	19.50		donkergroene klei, silthoudend, kleine brokstukjes van schelpen, kalkhoudend
19.50	32.10		donkergroene klei, silthoudend, schilfertjes van schelpen, kalkloos

Geotechnische codering - 26/09/2012

Auteur(s): Vergauwen, Ilse (VO - Afdeling Geotechniek)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	Kleur	Hoofdgrondsoort	Bijmenging
0.00	0.75	bruin	fijn zand	leem
0.75	2.25	bruingeel	fijn zand, leem	
2.25	2.50	bruingroen	fijn zand, leem	
2.50	2.75	bruingroen	fijn zand	klei, glauconiet
2.75	3.25	groenbruin	fijn zand	klei, glauconiet
3.25	3.75	groen	fijn zand	klei, glauconiet
3.75	9.25	groen	fijn zand	glauconiet
9.25	14.50	groen	fijn zand	glauconiet, schelpfragmenten
14.50	16.00	groen	fijn zand	klei, glauconiet
16.00	20.80	groen	klei	silt, schelpfragmenten
20.80	21.30	groen	klei	silt
21.30	21.80	groengrijs	klei	silt
21.80	26.20	donkergrijs	klei	silt
26.20	27.20	grijs	klei	silt
27.20	28.20	grijsgroen	klei	silt
28.20	32.10	grijs	klei	silt

Informele stratigrafie - 17/05/1971

Auteur(s): Lambrechts, Gustaaf (Rijksinstituut voor Grondmechanica)

Betrouwbaarheid: goed

Van(m)	Tot(m)	Beschrijving
0.00	3.75	Quartair
3.75	16.25	Tertiair - Mioceen: Antwerpiaan
16.25	32.10	Tertiair - Oligoceen: Rupeliaan